

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః
శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే

॥ త్ర్యధికశతతమః సర్గః ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

శ్రీ రంగరామానుజ మహాదేశికన్

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

॥ త్ర్యధికశతతమః సర్గః ॥

శ్రీరామాదీనాం విలాపః, తైః పిత్రే జలాంజలిదానం పిండదానం రోదనం చ

తాం శ్రుత్వా కరుణాం వాచం పితుర్మరణసంహితాం ।
రాఘవో భరతేనోక్తాం బభూవ గతచేతనః ॥ 2.103.1 ॥

తం తు వజ్రమివోత్సృష్టమాహవే దానవారిణా ।
వాగ్వజ్రం భరతేనోక్తమమనోజ్ఞం పరంతపః ॥ 2.103.2 ॥

ప్రగృహ్య రామో బాహూ వై పుష్పితాంగ ఇవ ద్రుమః ।
వనే పరశునా కృత్తస్తథా భువి పపాత హా ॥ 2.103.3 ॥

తథా హి పతితం రామం జగత్యాం జగతీపతిం ।
కూలఘాతపరిశ్రాంతం ప్రసుప్తమివ కుంజరం ॥ 2.103.4 ॥

భ్రాతరస్తే మహేష్వాసం సర్వతః శోకకర్మితం ।
రుదంతః సహ వైదేహ్య సిషిచుః సలిలేన వై ॥ 2.103.5 ॥

స తు సంజ్ఞాం పునర్లభ్యా నేత్రాభ్యామశ్రుముత్సృజన్ ।
ఉపాక్రామత కాకుత్స్థః కృపణం బహు భాషితుం ॥ 2.103.6 ॥

స రామః స్వర్గతం శ్రుత్వా పితరం పృథివీపతిం ।
ఉవాచ భరతం వాక్యం ధర్మాత్మా ధర్మసంహితం ॥ 2.103.7 ॥

కిం కరిష్యామ్యయోధ్యాయాం తాతే దిష్టాం గతిం గతే |
కస్తాం రాజవరాధీనామయోధ్యాం పాలయిష్యతి || 2.103.8 ||

కిం ను తస్య మయా కార్యం దుర్జాతేన మహాత్మనః |
యో మృతో మమ శోకేన స మయా న చ సంస్కృతః || 2.103.9 ||

అహో భరత సిద్ధార్థో యేన రాజా త్వయానఘ |
శత్రుఘ్నన చ సర్వేషు ప్రేతకృత్యేషు సత్కృతః || 2.103.10 ||

నిష్పృథానామనేకాగ్రాం నరేంద్రేణ వినా కృతాం |
నివృత్తవనవాసోఽపి నాయోధ్యాం గంతుముత్సహే || 2.103.11 ||

సమాప్తవనవాసం మామయోధ్యాయాం పరంతప |
కోఽనుశాసిష్యతి పునస్తాతే లోకాంతరం గతే || 2.103.12 ||

పురా ప్రేక్ష్య సువృత్తం మాం పితా యాన్యాహ సాంత్వయన్ |
వాక్యాని తాని శ్రోష్యామి కుతః కర్ణ సుఖాన్యహం || 2.103.13 ||

ఏవముక్త్వాథ భరతం భార్యామభ్యేత్య రాఘవః |
ఉవాచ శోకసంతప్తః పూర్ణచంద్రనిభాననాం || 2.103.14 ||

సీతే మృతస్తే శ్వశురః పితృహీనోఽసి లక్ష్మణ |
భరతో దుఃఖమాచష్టే స్వర్గతిం పృథివీపతేః || 2.103.15 ||

తతో బహుగుణం తేషాం బాష్పం నేత్రేష్వజాయత |
తథా బ్రువతి కాకుత్స్థే కుమారాణాం యశస్వినాం || 2.103.16 ||

తతస్తే భ్రాతరః సర్వే భృశమాశ్వాస్య దుఃఖితం |
అబ్రువంజగతీభర్తుః క్రియతాముదకం పితుః || 2.103.17 ||

సా సీతా స్వర్గతం శ్రుత్వా శ్వశురం తం మహానృపం |
నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యాం న శశాకేక్షితుం ప్రియం || 2.103.18 ||

సాంత్యయిత్వా తు తాం రామో రుదతీం జనకాత్మజాం |
ఉవాచ లక్ష్మణం తత్ర దుఃఖితో దుఃఖితం వచః || 2.103.19 ||

ఆనయేంగుదిపిణ్యాకం చీరమాహార చోత్తరం |
జలక్రియార్థం తాతస్య గమిష్యామి మహాత్మనః || 2.103.20 ||

సీతా పురస్తాద్ వ్రజతు త్వమేనామభితో వ్రజ |
అహం పశ్చాద్ గమిష్యామి గతిర్వ్యేషా సుదారుణా || 2.103.21 ||

తతో నిత్యానుగస్తేషాం విదితాత్మా మహామతిః |
మృదుర్దాంతశ్చ కాంతశ్చ రామే చ దృఢభక్తిమాన్ || 2.103.22 ||

సుమంత్రస్తైర్మృపసుతైః సార్థమాశ్వాస్య రాఘవం |
అవతారయదాలంబ్య నదీం మందాకినీం శివాం || 2.103.23 ||

తే సుతీర్థాం తతః కృచ్ఛాదుపగమ్య యశస్వినః |
నదీం మందాకినీం రమ్యాం సదా పుష్పితకాననాం || 2.103.24 ||

శీఘ్రస్తోతసమాసాద్య తీర్థం శివమకర్షమం |
సిషిచుస్తూదకం రాజ్ఞే తత ఏతద్ భవత్స్వితీ || 2.103.25 ||

ప్రగృహ్య తు మహీపాలో జలాపూరితమంజలిం |
దిశం యామ్యామభిముఖో రుదన్ వచనమబ్రవీత్ || 2.103.26 ||

ఏతత్ తే రాజశార్దూల విమలం తోయమక్షయం |
పితృలోకగతస్యాద్య మద్ధత్తముపతిష్ఠతు || 2.103.27 ||

తతో మందాకినీతీరం ప్రత్యుత్తీర్య స రాఘవః |
పితుశ్చకార తేజస్వీ నిర్వాపం భ్రాతృభిః సహ || 2.103.28 ||

ఐంగుదం బదరైర్మిత్రం పిణ్యాకం దర్భసంస్తరే |
న్యస్య రామః సుదుఃఖార్తో రుదన్ వచనమబ్రవీత్ || 2.103.29 ||

ఇదం భుంక్ష్వ మహారాజ ప్రీతో యదశనా వయం |
యదన్నంపురుషోశ్చాతి తదన్నాస్తస్య దేవతాః || 2.103.30 ||

తతస్తేనైవ మార్గేణ ప్రత్యుత్తీర్య సరిత్తటాత్ |
ఆరురోహ నరవ్యాఘ్రా రమ్యసానుం మహీధరం || 2.103.31 ||

తతః పర్ణకుటీద్వారమాసాద్య జగతీపతిః |
పరిజగ్రాహ పాణిభ్యాముభౌ భరతలక్ష్మణౌ || 2.103.32 ||

తేషాం తు రుదతాం శబ్దాత్ ప్రతిశబ్దోఽభవద్ గిరౌ |
భ్రాతృణాం సహ వైదేహ్య సింహానాం నర్దతామివ || 2.103.33 ||

మహాబలానాం రుదతాం కుర్వతాముదకం పితుః |
విజ్ఞాయ తుములం శబ్దం త్రస్తా భరతసైనికాః || 2.103.34 ||

అబ్రువంశ్చాపి రామేణ భరతః సంగతో ధ్రువం |
తేషామేవ మహాన్ శబ్దః శోచతాం పితరం మృతం || 2.103.35 ||

అథ వాహాన్ పరిత్యజ్య తం సర్వేఽభిముఖాః స్వనం |
అప్యేకమనసో జగ్ముర్యథాస్థానం ప్రధావితాః || 2.103.36 ||

హయైరన్యే గజైరన్యే రథైరన్యే స్వలంకృతైః |
సుకుమారాస్తథైవాన్యే పద్భిరేవ నరా యయుః || 2.103.37 ||

అచిరప్రోషితం రామం చిరవిప్రోషితం యథా |
ద్రష్టుకామో జనః సర్వో జగామ సహసాశ్రమం || 2.103.38 ||

భ్రాతృణాం త్వరితాస్తే తు ద్రష్టుకామాః సమాగమం |
యయుర్బహువిధైర్యానైః ఖురనేమిసమాకులైః || 2.103.39 ||

సా భూమిర్బహుభిర్యానై రథనేమిసమాహతా |
ముమోచ తుములం శబ్దం ద్యౌరివాభ్రసమాగమే || 2.103.40 ||

తేన విత్రాసితా నాగాః కరేణుపరివారితాః |
ఆవాసయంతో గంధేన జగ్మురన్యద్వనం తతః || 2.103.41 ||

వరాహవృకసింహాశ్చ మహిషాః సృమరాస్తథా |
వ్యాఘ్రగోకర్ణగవయా విత్రేసుః పృషతైః సహ || 2.103.42 ||

రథాహ్వాహంసానత్యూహాః ప్లవాః కారండవాః పరే |
తథా పుంస్కోకిలాః క్రౌంచా విసంజ్ఞా భేజిరే దిశః || 2.103.43 ||

తేన శబ్దేన విత్రస్తైరాకాశం పక్షిభిర్వృతం |
మనుష్యైరావృతా భూమిరుభయం ప్రబభౌ తదా || 2.103.44 ||

తతస్తం పురుషవ్యాఘ్రం యశస్వినమకల్మషం |
ఆసీనం స్థండిలే రామం దదర్శ సహసా జనః || 2.103.45 ||

విగర్హమాణః కైకేయాం మంథరాసహితామపి |
అభిగమ్య జనో రామం బాష్పపూర్ణముఖోఽభవత్ || 2.103.46 ||

తాన్ నరాన్ బాష్పపూర్ణాక్షాన్ సమీక్ష్యాథ సుదుఃఖితాన్ |
పర్యష్వజత ధర్మజ్ఞః పితృవన్మాతృవచ్ఛ సః || 2.103.47 ||

స తత్ర కాంశ్చిత్ పరిషస్వజే నరాన్
నరాశ్చ కేచిత్తు తమభ్యవాదయన్ |
చకార సర్వాన్ సవయస్యబాంధవాన్
యథార్హమాసాద్య తదా నృపాత్మజః || 2.103.48 ||

తతః స తేషాం రుదతాం మహాత్మనాం
భువం చ ఖం చానువినాదయన్ స్వనః |
గుహా గిరీణాం చ దిశశ్చ సంతతం
మృదంగఘోషప్రతిమో విశుశ్రువే || 2.103.49 ||

|| ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే
అయోధ్యాకాండే త్ర్యధికశతతమః సర్గః ||